

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ УЧАСТІ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ПРАЦІ

ВОЛОСКО Ярина Олегівна - асистент кафедри адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права та психології НУ «Львівська політехніка»

УДК 342.951:351

Стаття посвячена дослідженню організаційно-правовим вопросам участія України в міжнародному ринку труда и правовом регулюванні такого участія, ведь переход української економіки к риночным отношениям, реформи в политической сфере, углубление процессов интеграции создали чрезвычайно благоприятные условия для полноценного участія нашего государства в международном ринку труда.

Ключові слова: міграція, трудова міграція, міжнародний ринок праці, адміністративно-правове регулювання, права людини – трудового мігранта.

Постановка проблеми

Однією з характерних особливостей цивілізованого процесу сьогодення є глобалізація економічного і суспільного розвитку. Цей процес проходить настільки інтенсивно та суперечливо, що час від часу виникають протистояння між глобалістами та антиглобалістами. Перші всіляко пропагують наслідки глобалізації для народів, інші чекають погіршення становища людей, зокрема, в країнах середнього достатку та в країнах цивілізаційної периферії. Очевидно, перебільшення результатів глобалізації має місце з обох сторін. Водночас, процеси глобалізації сприяють розширенню існуючих та створенню нових ринків праці та формуванню трудових міграційних потоків.

Аналіз дослідження даної проблеми

Питання регулювання трудової міграції розглядалися такими вченими, як: А. Бабен-

ко, Н. Бортник, Ю. Бузницький, М. Долішній, С. Дорогунцов, А. Доценко, Я. Жупанський, А. Загробський, Ф. Заставний, Е. Лібанова, О. Малиновська, Н. Нижник, В. Новіка, С. Пирожков, О. Піскун, І. Прибиткова, М. Птуха, Ю. Римаренко, У. Садова, В. Стещенко, С. Стеценко, Ю. Тодика, В. Трощинського, О. Хомра, М. Шульга, П. Чалий, С. Чехович, О. Шамшура, В. Шаповал та ін.

Метою цієї статті є вивчення питань, пов'язаних з участю України у формуванні міжнародного ринку праці та необхідності створення дієвого механізму захисту прав українських трудових мігрантів.

Виклад основного матеріалу

Насамперед слід наголосити, що загальна ситуація на українських ринках праці оцінюється мешканцями України вкрай негативно. Три чверті дорослих жителів країни впевнені, що знайти роботу, яка відповідає їхнім вимогам і кваліфікації та оплачується належним чином, в Україні вельми важко. Невизначеність ситуації на ринку праці в Україні та необхідність самостійного пошуку нових джерел доходу для своїх сімей увімкнула механізми самоорганізації. Одним із найефективніших способів виживання стала трудова міграція мешканців країни за її межі [1, с. 73-98].

У пошуках ресурсів для виживання громадяни України обирають різні стратегії. На їхній вибір впливають різні чинники, серед яких система цінностей набуває особливого значення.

Створення в суспільстві рівних можливостей для всіх громадян передбачає рівність стартових умов разом із свободою індивідуального вибору життєвих стратегій. У суспільній свідомості народу України це безумовна цінність, її важливість усвідомлює переважна більшість.

Трудова міграція поступово посідає все більш вагоме місце в системі пріоритетів українських громадян та стає для багатьох із них основним видом заняття, а не доповненням до іншої роботи.

Загалом трудова міграція сприятливо впливає на розвиток можливостей зайнятості для економічно активного населення регіону, по-перше, за рахунок виїзду частини трудоактивного контингенту, по-друге, в результаті переходу до розряду економічно пасивного населення частини осіб, які нагромадили необхідні для життєдіяльності кошти шляхом трудових міграцій, і, по-третє, внаслідок створення нових робочих місць колишніми трудовими мігрантами, які заробили достатні для відкриття власної справи суми грошей. Крім того, наслідком тривалого перебування індивіда в країнах Західної та Центральної Європи стає засвоєння ринкової свідомості, цінностей і норм цивілізованого суспільства.

На жаль, сучасні тенденції перебігу трудових міграцій населення України і, зокрема, молоді далекі від оптимальних. Основна маса трудових поїздок припадає на держави, що не набагато випереджають Україну за рівнем оплати праці та показниками якості життя працюючого населення. До того ж наші співгромадяни переважно займаються роботами, що мало сприяють підвищенню їхньої кваліфікації, набуттю навиків, потрібних для майбутньої продуктивної діяльності в Україні.

Не може не хвилювати той факт, що громадяни України цілком не захищені від свавілля роботодавців і посередників. В умовах, коли отримати роботу за кордоном на офіційній основі практично неможливо, шукачі пристойного заробітку часто виїжджають як туристи, вдаючись до допомоги посередників, які, зазвичай, не мають дозволу на діяльність такого роду. Багатьом мігрантам при цьому загрожує небезпека опинитися в

нелюдських умовах існування та праці. Реальною є загроза потрапити в тенета торговців людьми.

В умовах економічної кризи, яку переживає Україна, чимало молодих людей, опинившись за кордоном, зіштовхуються зі спокусою спробувати залишитися на постійне проживання.

Ситуація ускладнюється відсутністю внутрішніх законодавчих актів, що регулювали б від'їзд наших громадян. По суті, політика держави у сфері трудової міграції зводиться до зовнішньої її сторони – укладення міждержавних договорів про працевлаштування, котрі, попри їхню значущість, не визначають, які саме категорії громадян України можуть претендувати на робоче місце у рамках визначених квот, яким чином бажаючі мають змогу отримати роботу за кордоном та які умови для цього необхідно виконати.

На сучасному етапі проблема вдосконалення міграційної політики є надзвичайно гострою для України. При цьому в умовах низького рівня заробітної плати в державному секторі економіки та поширення безробіття саме підтримка зовнішніх трудових міграцій економічно активного населення, оптимізація їхніх потоків, підвищення рівня захищеності українських працівників за кордоном має стати «ядром» політики держави у міграційній сфері та одним із основних напрямків державної соціальної політики. Для України цілком прийнятна модель міграційної поведінки населення, що сформувалась у багатьох державах із низьким та середнім рівнем доходу на душу населення, зокрема у наших близьких сусідів – Польщі та Туреччині. Певна частина молодих осіб, переважно чоловіків, протягом кількох років працюють в економічно розвинутих країнах і повертаються назад, маючи певні заощадження та навики, що допомагають забезпечити їм та членам їхніх родин належний рівень життя.

Необхідне заохочення та спрощення процедури тимчасового виїзду наших громадян на роботу при одночасному посиленні контролю за діяльністю організацій – вербувальників вітчизняної робочої сили для роботи за кордоном. Важливим напрямом державної політики у сфері регулювання

трудовах міграцій є розповсюдження інформації (рекламно-інформаційні буклети, спеціальні телепередачі, цільові випуски газет) щодо існуючої системи міждержавних угод про працевлаштування, законодавства України та країн-реципієнтів у сфері трудової міграції та регулювання ринку праці загалом, а також можливості отримання допомоги з боку українських дипломатичних установ під час перебування за кордоном.

Ліцензування і контроль за діяльністю фірм-вербувальників, а також підвищення інформаційної обізнаності української молоді щодо умов праці та перебування в країнах-реципієнтах значною мірою запобігатимуть загрози нашим громадянам опинитися у безправному становищі за кордоном. Однак повною гарантією має стати система міждержавних договорів про взаємне працевлаштування громадян та їхній соціальний захист.

Перспективні тенденції перебігу трудових міграцій населення України залежать від майбутньої ситуації на вітчизняному ринку праці та ефективності державної міграційної політики. За оптимістичних тенденцій розвитку ринку праці та відповідної політики держави очікується збільшення інтенсивності трудових міграцій найближчими роками. Власне їхня інтенсифікація і є необхідною умовою реалізації оптимістичного варіанту – частина мігрантів після повернення матиме змогу відкрити власну справу та створити нові робочі місця, інші перейдуть до категорії економічно неактивного населення, крім того, постійний від'їзд значних трудоактивних контингентів призведе до зниження загальної напруженості на ринку праці. Зменшення рівня зацікавленості українських громадян у трудових міграціях можливе тільки у віддаленій перспективі при закріпленні сприятливих тенденцій демооекономічного розвитку.

Покращити ситуацію у сфері трудової міграції покликана Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. У рамках цієї Угоди, як зазначалося нами у попередніх підрозділах дослідження, передбачається, що відповідно до законів, умов та процедур, що застосовуються у державі-члені та в ЄС, ставлення до працівників, які є гро-

мадянами України та які законно працевлаштовані на території держави-члена, має бути вільним від будь-якої дискримінації на підставі громадянства стосовно умов праці, винагороди або звільнення порівняно з громадянами цієї держави-члена.

Україна відповідно до законів, умов та процедур, що застосовуються на її території, повинна забезпечити ставлення, згадане у пункті 1 цієї статті, до працівників, які є громадянами держави-члена та на законних підставах працевлаштовані на її території [2].

У Законі України «Про зовнішню трудову міграцію», який був розроблений та прийнятий на виконання вищевказаної Угоди зазначається, що державна політика у сфері зовнішньої трудової міграції здійснюється за такими напрямками:

- 1) здійснення ефективного державного регулювання зовнішньої трудової міграції;
- 2) забезпечення соціального та правового захисту трудових мігрантів і членів їхніх сімей;
- 3) здійснення співробітництва з державними органами іноземних держав, міжнародними та громадськими об'єднаннями, заінтересованими у вирішенні питань зовнішньої трудової міграції;
- 4) здійснення заходів із запобігання незаконній зовнішній трудовій міграції;
- 5) створення умов для повернення в Україну та реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їхніх сімей;
- 6) посилення інституційної спроможності закордонних дипломатичних установ України щодо надання правової, інформаційної та іншої допомоги трудовим мігрантам і членам їхніх сімей на території держави перебування;
- 7) провадження науково-дослідної та інформаційно-роз'яснювальної діяльності у сфері зовнішньої трудової міграції;
- 8) удосконалення системи збирання та оброблення статистичної інформації про трудових мігрантів і членів їхніх сімей, а також моніторингу стану зовнішньої трудової міграції;
- 9) сприяння задоволенню національно-культурних, освітніх та мовних потреб трудових мігрантів і членів їхніх сімей;
- 10) укладення міжнародних договорів з питань захисту прав трудових мігрантів і

членів їхніх сімей у державі перебування [3].

У законі про зовнішню трудову міграцію знайшли своє юридичне оформлення деякі питання, зокрема реінтеграції трудових мігрантів та створення сприятливих умов для інвестування трудовими мігрантами в українську економіку.

Так, у законі зазначається, що держава сприяє реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їхніх сімей шляхом здійснення комплексу соціальних, правових, економічних та інших заходів, передбачених законодавством.

Відповідальним за реінтеграцію трудових мігрантів є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері праці та соціальної політики, зайнятості населення та трудової міграції.

Центральні та місцеві органи виконавчої влади у межах своїх повноважень сприяють реінтеграції трудових мігрантів, які виявили намір повернутися або повернулися в Україну.

Для надання трудовим мігрантам можливості ознайомитися до їх повернення з держави перебування з умовами повернення на запит заінтересованої особи надається інформація про:

- 1) можливості та умови працевлаштування в Україні;
- 2) допомогу, що надається для економічної реінтеграції;
- 3) збереження прав, набутих за кордоном у сфері соціального забезпечення;
- 4) загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- 5) заходи, яких необхідно вжити для полегшення пошуку житла;
- 6) встановлення еквівалентності професійних кваліфікацій, отриманих за кордоном, а також про будь-які іспити, які необхідно скласти для забезпечення їх офіційного визнання;
- 7) встановлення еквівалентності освітніх кваліфікацій для надання дітям трудових мігрантів можливості бути прийнятими до школи в той самий клас, який вони відвідували в державі перебування [3].

Доволі позитивним моментом є те, що вказаний закон містить організаційно-пра-

вові засади здійснення трудової діяльності за кордоном.

Так, передбачається, що працевлаштування трудового мігранта в державі перебування може здійснюватися:

- 1) органами виконавчої влади відповідно до укладених міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- 2) суб'єктом господарювання, що надає послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном на підставі ліцензії, виданої відповідно до закону;
- 3) трудовим мігрантом самостійно.

У разі працевлаштування органами виконавчої влади відповідно до укладених міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або суб'єктом господарювання, що надає послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном на підставі ліцензії, виданої відповідно до закону, трудовому мігранту перед від'їздом до держави перебування стороною, що сприяє працевлаштуванню, видається проект трудового договору (контракту), завірений іноземним роботодавцем.

Проект трудового договору (контракту) викладається українською мовою та однією чи більше мовами, що використовуються в державі перебування, і містить зобов'язання, які бере на себе іноземний роботодавець, зокрема щодо:

- 1) умов праці (у тому числі щодо забезпечення безпечних та нешкідливих умов праці), оплати праці (у тому числі щодо розміру гарантованої заробітної плати), відрахувань із заробітної плати;
- 2) тривалості робочого часу і часу відпочинку, строку дії трудового договору (контракту) та умов його розірвання;
- 3) надання соціальної та медичної допомоги, здійснення соціального страхування;
- 4) відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю внаслідок нещасного випадку на виробництві або тимчасової непрацездатності;
- 5) репатріації трудового мігранта.

Центральні органи виконавчої влади у межах своїх повноважень здійснюють з державами перебування обмін інформацією з питань зовнішньої трудової міграції, зокрема про:

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню організаційно-правових питань участі України у міжнародному ринку праці та правовому регулюванні такої участі, адже перехід української економіки до ринкових відносин, реформи в політичній сфері, поглиблення процесів інтеграції створили надзвичайно сприятливі умови для повноправної участі нашої держави в міжнародному ринку праці.

SUMMARY

The article investigates the organizational and legal issues of Ukraine's participation in the international labor market and the legal regulation of such participation, as Ukrainian economy transition to market relations, reforms in the political sphere, the deepening of integration processes have created extremely favorable conditions for the full participation of our country in the international labor market.

1) вимоги законодавства у сфері трудової міграції;

2) обсяг, напрями та динаміку трудової міграції громадян України;

3) стан ринку праці;

4) зразки документів, що видаються уповноваженими державними органами України чи іноземної держави та підтверджують громадянство, посвідчують особу пред'явника, дають право на в'їзд або виїзд з держави і визнані Україною, а також документів, що надають право на здійснення трудової діяльності в державі перебування;

5) виявлені канали незаконної зовнішньої трудової міграції та торгівлі людьми [3].

Висновки

Отже, підсумовуючи викладене вище, можемо стверджувати, що Україна бере активну участь у формуванні міжнародного ринку праці. За різними оцінками, що подаються в пресі та експертами, сьогодні за кордоном працює від 1-го до 3-х млн. українських громадян. Систематично збільшується чисельність громадян України, які виїжджають на сезонні роботи або здійснюють короткострокові ділові поїздки за кордон. Загалом оцінюється, що процес трудової міграції охоплює від 5-ти до 7-ми млн. громадян України. Водночас, встановити точну кількість українців, які виїхали за кордон, практично неможливо, переважно з тієї причини, що доволі значна кількість із них перебуває та працює за кордоном нелегально.

Соціально-економічні реформи, що відбуваються в Україні обумовлюють транс-

формацію попередньої економічної системи. Поява низки нових ринкових відносин у сфері зайнятості зробили жорсткішими умови виходу працездатного населення на ринок праці і водночас обумовили виокремлення людського капіталу як пріоритетного чинника економічного зростання, як об'єкта довгострокових інвестицій.

На нашу думку, прийняття Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» сприятиме поліпшенню правового статусу українських трудових мігрантів та стану дотримання їхніх прав і свобод за кордоном, а також вирішенню низки нагальних організаційно-правових питань, що стосуються участі України у міжнародному ринку праці.

Література

1. Прибиткова І. Трудові мігранти в соціальній ієрархії українського суспільства: статусні позиції, цінності, життєві стратегії, стиль та спосіб життя / Ірина Прибиткова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 4. – С. 73–98.

2. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 20.05.2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/ru/publish/article?art_id=246581344].

3. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.2015 р. // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 49–50. – Ст. 463.